

2010 ve 2012 Verileriyle Türkiye’de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması

İktisadi Araştırmalar Bölümü
Şubat 2014

H. Erhan Gül
Uzman

Bora Çevik
Uzman

GİRİŞ	1
İLLERİN GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ.....	2
A. Endeksleme Çalışmasına Yönelik Metodolojik Açıklama	2
B. İllerdeki Gelişmişlik Seviyesine İlişkin Temel Bulgular	5
C. 2010 ve 2012 Yılı İGE Sıralamalarının Karşılaştırılması	9
Finansal Gelişmişliğin İllerin Performansı Üzerindeki Etkileri.....	13
A. Finansal Gelişmişlik Endeksi	13
B. İllerin Finansal Gelişim Potansiyeli	14
GENEL DEĞERLENDİRME	16

GİRİŞ

Bölgesel gelişmişlik kavramı, iller arasındaki gelir dağılımı dengesizliklerinin giderilmesi, sosyal farklılıklarının ortadan kaldırılması ve yatırım kararlarının bu doğrultuda yönlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Yatırım teşviki uygulamaları gibi bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması için alınan politika kararlarında sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamalarının etkili olduğu görülmektedir. Nitekim, 2012 yılında yürürlüğe giren yeni teşvik sisteminin oluşturulmasında Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanan “İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması”nın belirleyici olduğu bilinmektedir. Öte yandan, iller arasındaki gelişmişlik farklılıklarının belirlenmesinin sadece kamu kesiminin politika uygulamalarında değil, bankacılık ve perakendecilik gibi ülke genelinde yaygın şube ağları ile hizmet vermeyi hedefleyen kurumların yatırım kararlarında da etkili olduğu görülmektedir. Bu kapsamda özel sektörde de konu ilgili benzer çalışmalar yapılmıştır.

2012 yılında Bölümümüz tarafından Türkiye’de illerin gelişmişlik düzeyine ilişkin bir çalışma yapılmıştır.¹ Söz konusu çalışmada, illerin 2005 ve 2010 yıllarına ilişkin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamaları hesaplanmış ve çalışma çeşitli alt endekslerle (sosyal, ekonomik ve finansal vb.) desteklenmiştir. Ocak 2014 itibarıyla il bazında 2012 yılı verileri kullanarak gerçekleştirdiğimiz bu son çalışmamızda ise, önceki çalışmamızdaki 2005 ve 2010 yılları için oluşturulan endekslerde kullanılan ancak süreklilik arz etmeyen bazı veriler hariç tutulmuş, analizin kapsamının genişletilebilmesi için de endekse güncel yeni veriler eklenmiştir. Dolayısıyla, 2012 yılı verilerini baz alarak yürüttüğümüz mevcut çalışmamızda değerlendirme kriterlerinin önemli ölçüde değişmiş olması nedeniyle ulaşılan sonuçların bir önceki çalışmamızla karşılaştırılmasının rasyonel olmayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, karşılaştırmalı analiz yapılmasına imkan vermek amacıyla, 2012 yılı için gerçekleştirilen illerin gelişmişlik düzeyi analizi yeni kriterler dikkate alınarak 2010 yılı için de tekrarlanmıştır.

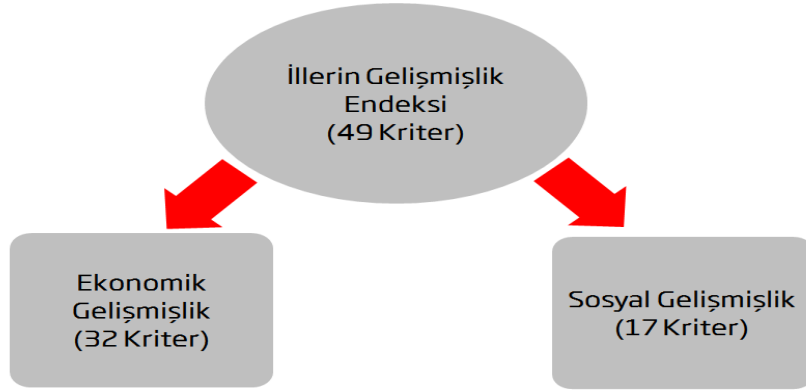
Güncel çalışmamızın sonuçlarına yer verdiğimiz bu raporda öncelikle Bölümümüzce oluşturulan “İllerin Gelişmişlik Endeksi”ne (İGE) ilişkin metodolojik açıklamalara yer verilmiştir. İkinci bölümde, 2012 yılı verileri kullanılarak oluşturulan endekse yönelik temel bulgular değerlendirilmiş, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde illerin gelişmişlik düzeylerindeki ilerlemenin belirlenebilmesi için 2012 yılı için hazırlanan endeks, 2010 yılı için oluşturulan endeks ile karşılaştırılmış ve sıralamaları dikkat çekici ölçüde değişen iller ayrıntıları ile incelenmiştir. İzleyen bölümde ise, bankacılık sektörüne ilişkin veriler kullanılarak illerin finansal gelişmişlik düzeyleri (FİGE) hesaplanmış ve bu endeks illerin önümüzdeki dönemde bankacılık sektöründeki gelişme potansiyelinin tespit edilebilmesi amacıyla finansal veriler hariç tutularak oluşturulan illerin gelişmişlik endeksi (İGE-F) ile karşılaştırılmıştır.

¹[2005 ve 2010 Verileriyle Türkiye’de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması](#)

İLLERİN GELİŞMİŞLİK ENDEKSİ

A. Endeksleme Çalışmasına Yönelik Metodolojik Açıklama

Gelişmişlik düzeylerinin analiz edilmesi amacıyla oluşturulan endekste iller sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyelerinin yanı sıra ekonomik ve finansal gelişmişlik kriterleri bakımından da değerlendirilmiştir. Araştırmada kullanılan veritabanında toplamda 49 değişken (32 ekonomik, 17 sosyal gösterge) değerlendirmeye konu edilmiştir.

Veri Listesi

Ekonomik Gelişmişlik Kriterleri	Veri Kaynağı	Ekonomik Gelişmişlik Kriterleri	Veri Kaynağı
Nüfus	TÜİK	15 yaş altı nüfus oranı	TÜİK
Net Göç	TÜİK	Bin kişi başına otomobil sayısı	TÜİK
Tahsil edilen vergi gelirleri	Maliye Bakanlığı	İşgücüne katılım oranı	TÜİK
Yatırım teşvikleri	Ekonomi Bakanlığı	İşsizlik oranı	TÜİK
İSO 1000'deki şirket sayısı	İSO	Kamu yatırımları	Kalkınma Bakanlığı
İhracat 1000'deki şirket sayısı	TİM	Girişim sayısı	TÜİK
Elektrik tüketimi	TÜİK		
Kamyon sayısı	TÜİK	Sosyal Gelişmişlik Kriterleri	Veri Kaynağı
Traktör sayısı	TÜİK	Hava kirliliği	TÜİK
İhracat	TÜİK	Konut sahipliği oranı	TÜİK
İthalat	TÜİK	Doktor sayısı	TÜİK
Toplam açılan şirket sayısı	TÜİK	Hastane sayısı	TÜİK
Tasarruf mevduatı	BDDK	Yatak sayısı	TÜİK
Banka şube sayısı	BDDK	Bebek ölümleri	TÜİK
Nakdi krediler	BDDK	Sinema seyircisi sayısı	TÜİK
Takipteki alacaklar oranı	BDDK	Konut satışları	TÜİK
Gayrinakdi krediler	BDDK	Toplam iniş-kalkış sayısı	TÜİK
ATM sayısı	TBB	Yolcu sayısı	TÜİK
POS sayısı	TBB	Taşınan yük	TÜİK
Üye iş yeri sayısı	TBB	Yenilikçilik*	Türk Patent Ens.
İnteraktif bankacılık müşteri sayısı	TBB	Yüksek lisans öğrenci sayısı	ÖSYM
Bitkisel üretim	TÜİK	Öğretim üyesi sayısı	ÖSYM
Hayvansal üretim	TÜİK	ADSL abone sayısı	BTK
Turizm	TÜİK	Sabit hat sayısı	BTK
Nüfus yoğunluğu	TÜİK	Mobil telefon sayısı	BTK
Nüfus gelişimi	TÜİK		

*Patent, faydalı model ve marka sayısı

Ekonometrik analiz öncesinde, değişkenler normalize edilmiştir. Bu sayede, farklı büyüklükte olan değişkenlerin daha sağlıklı bir şekilde değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Böylece, normalizasyon sonrasında illere her bir değişken bakımından 0-100 aralığında değer verilmiştir.

$$\text{Normalizasyon: } \frac{X - (\text{İlgili Değişkenin En Küçük Değeri})}{(\text{İlgili Değişkenin En Büyük Değeri} - \text{İlgili Değişkenin En Küçük Değeri})} * 100$$

Gelişmişlik düzeyinin çok boyutlu bir kavram olduğu dikkate alındığında, son yıllarda bu tür endekslerde “temel bileşenler analizi”nin (principal components analysis-PCA) geniş ölçüde kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Böylece, gelişmişlik düzeyinin yorumlanmasında tek bir değişkene (GSYH, nüfus vb.) bağlı kalmak yerine daha fazla faktörün değerlendirmeye katılması sağlanmaktadır. Nitekim, kamu kuruluşlarının yaptığı benzer çalışmalarda da temel bileşenler analizi yöntemi benimsenmiştir.

Bu çalışmada da, illerin gelişmişlik seviyelerinin hesaplanmasında “temel bileşenler analizi” yöntemi kullanılmıştır. Temel bileşenler analizi yöntemiyle, birçok değişken içeren bir veri seti daha küçük boyutlara indirgenmektedir. Bu analiz sonrasında ortaya çıkan ilişkinin büyük bir kısmını açıklayan temel faktör “genel nedensel faktör” olarak adlandırılmaktadır.

Bu çerçevede, seçtiğimiz 49 değişken temel bileşenler analizi yöntemiyle incelenmiş ve aşağıdaki tabloda gelişmişlik seviyesini yansıtan temel bileşenlerin varyansları ve temel bileşenlerin toplam varyansı açıklama oranları verilmiştir.

Temel Bileşenler	Özdeğer	Toplam Varyansın Yüzdesi Olarak Açıklanan Varyans	Toplam Varyansın Birikimli Yüzdesi Olarak Açıklanan Varyans
1	22,92	46,78	46,78
2	6,89	14,05	60,84
3	3,88	7,91	68,74
4	2,78	5,67	74,41
5	2,17	4,42	78,83
6	2,11	4,30	83,13
7	1,10	2,24	85,38
8	0,92	1,89	87,26
9	0,84	1,71	88,97
10	0,75	1,54	90,51
11	0,68	1,38	91,89
12	0,57	1,17	93,06
13	0,44	0,9	93,96
14	0,41	0,83	94,79
15	0,37	0,76	95,55
16	0,30	0,60	96,15
17	0,27	0,56	96,71
18	0,25	0,50	97,21
19	0,22	0,44	97,66
20	0,19	0,38	98,03
21	0,16	0,32	98,36
22	0,14	0,29	98,64
23	0,12	0,25	98,89

Temel Bileşenler	Özdeğer	Toplam Varyansın Yüzdesi Olarak Açıklanan Varyans	Toplam Varyansın Birikimli Yüzdesi Olarak Açıklanan Varyans
24	0,11	0,22	99,12
25	0,10	0,21	99,32
26	0,08	0,17	99,49
27	0,06	0,11	99,61
28	0,05	0,1	99,71
29	0,04	0,08	99,79
30	0,03	0,05	99,84
31	0,02	0,04	99,88
32	0,01	0,03	99,91
33	0,01	0,02	99,93
34	0,01	0,02	99,95
35	0,01	0,01	99,96
36	0,01	0,01	99,97
37	0,00	0,01	99,98
38	0,00	0,01	99,98
39	0,00	0,01	99,99
40	0,00	0,00	99,99
41	0,00	0,00	100,00
42	0,00	0,00	100,00
43	0,00	0,00	100,00
44	0,00	0,00	100,00
45	0,00	0,00	100,00
46	0,00	0,00	100,00
47	0,00	0,00	100,00
48	0,00	0,00	100,00
49	0,00	0,00	100,00

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere gelişmişlik kriterini ölçmek üzere oluşturulan temel bileşenlerden 7 tanesinin varyansı “1”den büyüktür. Bu bileşenler, toplam varyansın %85’ini açıklamaktadır. Bununla birlikte, birinci temel bileşen toplam varyansın %47’sini tek başına açıklamaktadır. Birinci temel bileşenin yüksek düzeydeki açıklama gücü, bu bileşenin tüm değişkenleri temsil edebileceğine işaret etmektedir². Bu yönüyle **birinci temel bileşen**, değişkenlerin tümüne eş zamanlı ve ortak tesir eden veya değişkenler tarafından etkilenen, **genel nedensel faktör** olarak tanımlanmıştır.

Gelişmişlik kriterini açıklayan genel nedensel faktörde her bir değişkenin sahip olduğu ağırlıklar incelendiğinde 42 değişkenin pozitif, 7 değişkenin (işgücüne katılım oranı, takipteki alacaklar, bebek ölümleri, hava kirliliği, hastane sayısı, 15 yaş altı nüfus oranı ve konut sahipliği oranı) negatif ağırlığa sahip olduğu görülmektedir. Pozitif ağırlığa sahip olan değişkenlerden büyük bir kısmının “0,18-0,20” aralığında bir ağırlığa sahip olduğu dikkat çekmektedir. Ayrıca, finansal sektör değişkenlerinin illerin gelişmişlik düzeyini açıklamada en yüksek ağırlığa sahip değişkenler arasında yer aldığı görülmektedir.

² Dinçer, Özasan, Kavasoğlu, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, DPT, 2003

Değişkenlerin Gelişmişlik Endeksindeki Ağırlığı					
Değişken Adı	Ağırlığı	Değişken Adı	Ağırlığı	Değişken Adı	Ağırlığı
ATM sayısı	0,20	İhracat	0,19	Traktör sayısı	0,07
İş kayıtlarına göre girişim sayısı	0,20	İthalat	0,19	Nüfus gelişimi	0,07
Üye iş yeri sayısı	0,20	Nüfus yoğunluğu	0,19	Bitkisel üretim	0,06
Banka şube sayısı	0,20	Yenilikçilik	0,18	Öğretim üyesi sayısı	0,05
POS sayısı	0,20	Mobil telefon sayısı	0,14	Elektrik tüketimi	0,05
İnteraktif bankacılık müşteri sayısı	0,20	Verilen teşvikler	0,12	İşsizlik oranı	0,04
Nüfus	0,20	Sinema seyircisi sayısı	0,12	Hayvansal üretim	0,02
Nakdi krediler	0,20	Doktor sayısı	0,12	Hastane yatak sayısı	0,02
Tasarruf mevduatı	0,20	Turizm	0,11	İşgücüne katılım oranı*	0,00
Kamyon sayısı	0,20	Araba sayısı	0,10	Takipteki alacaklar oranı	-0,01
Şirket sayısı	0,20	ADSL abone sayısı	0,10	Bebek ölümleri	-0,03
Konut satışları	0,20	Taşınan yük	0,10	Hava kirliliği	-0,04
İSO-1000’deki şirket sayısı	0,19	Toplam iniş-kalkış sayısı	0,09	Hastane sayısı	-0,04
Tahsil edilen vergi	0,19	Göç istatistikleri	0,09	15 yaş altı nüfus oranı	-0,10
Gayrinakdi krediler	0,19	Yolcu sayısı	0,08	Konut sahipliği oranı	-0,11
Kamu yatırımları	0,19	Yüksek lisans öğrenci sayısı	0,08		
TİM-1000’deki şirket sayısı	0,19	Sabit hat sayısı	0,08		

*İşgücüne katılım oranı değişkeninin endeksteki ağırlığı -0,00368’dir.

B. İllerdeki Gelişmişlik Seviyesine İlişkin Temel Bulgular

İllerdeki gelişmişlik seviyesini ölçmeye yönelik oluşturulan endekste iktisadi faaliyete ilişkin veri sayısının fazla olduğu ve söz konusu verilerin gelişmişlik seviyesini güçlü bir şekilde açıkladığı görülmektedir. Bu nedenle, İGE genel olarak illerdeki ekonomik aktiviteye paralel bir seyir izlemektedir. 2012 yılı için oluşturulan endeks sonuçlarına göre ilk sırada İstanbul, Ankara ve İzmir yer almaktadır. Bu illeri Antalya, Bursa, Kocaeli ve Muğla takip etmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi illerinden Ağrı, Ardahan ve Hakkari ise endekste son 3 sırada bulunmaktadır.

İllerin Gelişmişlik Endeksi Sıralaması (2012)

İl	İGE	İl	İGE	İl	İGE	İl	İGE	İl	İGE
1 İstanbul	36,56	18 Balıkesir	0,49	35 Erzurum	-0,91	52 Çorum	-1,48	69 Yozgat	-2,28
2 Ankara	12,54	19 Samsun	0,43	36 K. Maraş	-0,96	53 Ordu	-1,55	70 Bayburt	-2,34
3 İzmir	8,84	20 Manisa	0,39	37 Düzce	-0,96	54 Aksaray	-1,56	71 Kars	-2,39
4 Antalya	6,85	21 Aydın	0,37	38 Karabük	-0,97	55 Erzincan	-1,57	72 Tunceli	-2,47
5 Bursa	4,14	22 Hatay	0,37	39 Uşak	-0,98	56 Artvin	-1,62	73 Şırnak	-2,54
6 Kocaeli	3,40	23 Isparta	0,23	40 Kırıkkale	-1,01	57 Osmaniye	-1,63	74 Bingöl	-2,67
7 Muğla	2,64	24 Çanakkale	0,13	41 Diyarbakır	-1,05	58 Kastamonu	-1,64	75 Siirt	-2,72
8 Adana	2,09	25 Yalova	-0,05	42 Bilecik	-1,06	59 Giresun	-1,71	76 Iğdır	-2,91
9 Konya	2,07	26 Bolu	-0,09	43 Karaman	-1,08	60 Niğde	-1,73	77 Muş	-2,98
10 Gaziantep	1,79	27 Edirne	-0,24	44 Rize	-1,10	61 Batman	-1,80	78 Bitlis	-3,02
11 Eskişehir	1,74	28 Elazığ	-0,51	45 Sivas	-1,12	62 Sinop	-1,84	79 Ağrı	-3,02
12 Denizli	1,28	29 Kütahya	-0,54	46 Burdur	-1,18	63 Mardin	-1,86	80 Ardahan	-3,04
13 Mersin	1,26	30 Zonguldak	-0,56	47 Şanlıurfa	-1,29	64 Kilis	-1,97	81 Hakkâri	-3,15
14 Kayseri	1,17	31 Kırklareli	-0,64	48 Bartın	-1,43	65 Çankırı	-1,98		
15 Trabzon	0,76	32 Malatya	-0,77	49 Kırşehir	-1,44	66 Van	-2,16		
16 Tekirdağ	0,65	33 Nevşehir	-0,89	50 Amasya	-1,47	67 Gümüşhane	-2,19		
17 Sakarya	0,52	34 Afyon	-0,90	51 Tokat	-1,47	68 Adıyaman	-2,22		

Not: İGE değerleri illerin "0" etrafındaki gelişmişlik dağılımını yansıtmakta olup negatif değerler herhangi bir olumsuzluğu ifade etmemektedir.

Gelişmişlik endeksinin oluşturulmasının ardından illerin almış olduğu endeks değerleri arasındaki farkların incelenmesi de yararlı görülmektedir. Bu kapsamda, iller aldıkları endeks değerlerine göre en gelişmişten en az gelişmişe doğru 5 farklı gruba ayrılmıştır. Böylece, birbirine yakın endeks sonuçları alan iller aynı grupta değerlendirilerek, gruplar arasındaki gelişmişlik düzeyi farklılıklarının daha detaylı bir şekilde incelenmesi amaçlanmıştır.

İGE'ye Göre Gelişmişlik Grupları (2012)														
İl	İGE	İl	İGE	İl	İGE	İl	İGE	İl	İGE					
1	İstanbul	36,56	18	Balıkesir	0,49	35	Erzurum	-0,91	52	Çorum	-1,48	69	Yozgat	-2,28
2	Ankara	12,54	19	Samsun	0,43	36	Kahramanmaraş	-0,96	53	Ordu	-1,55	70	Bayburt	-2,34
3	İzmir	8,84	20	Manisa	0,39	37	Düzce	-0,96	54	Aksaray	-1,56	71	Kars	-2,39
4	Antalya	6,85	21	Aydın	0,37	38	Karabük	-0,97	55	Erzincan	-1,57	72	Tunceli	-2,47
5	Bursa	4,14	22	Hatay	0,37	39	Uşak	-0,98	56	Artvin	-1,62	73	Şırnak	-2,54
6	Kocaeli	3,40	23	Isparta	0,23	40	Kırıkkale	-1,01	57	Osmaniye	-1,63	74	Bingöl	-2,67
7	Muğla	2,64	24	Çanakkale	0,13	41	Diyarbakır	-1,05	58	Kastamonu	-1,64	75	Siirt	-2,72
8	Adana	2,09	25	Yalova	-0,05	42	Bilecik	-1,06	59	Giresun	-1,71	76	Iğdır	-2,91
9	Konya	2,07	26	Bolu	-0,09	43	Karaman	-1,08	60	Niğde	-1,73	77	Muş	-2,98
10	Gaziantep	1,79	27	Edirne	-0,24	44	Rize	-1,10	61	Batman	-1,80	78	Bitlis	-3,02
11	Eskişehir	1,74	28	Elazığ	-0,51	45	Sivas	-1,12	62	Sinop	-1,84	79	Ağrı	-3,02
12	Denizli	1,28	29	Kütahya	-0,54	46	Burdur	-1,18	63	Mardin	-1,86	80	Ardahan	-3,04
13	Mersin	1,26	30	Zonguldak	-0,56	47	Şanlıurfa	-1,29	64	Kilis	-1,97	81	Hakkâri	-3,15
14	Kayseri	1,17	31	Kırklareli	-0,64	48	Bartın	-1,43	65	Çankırı	-1,98			
15	Trabzon	0,76	32	Malatya	-0,77	49	Kırşehir	-1,44	66	Van	-2,16			
16	Tekirdağ	0,65	33	Nevşehir	-0,89	50	Amasya	-1,47	67	Gümüşhane	-2,19			
17	Sakarya	0,52	34	Afyon	-0,90	51	Tokat	-1,47	68	Adıyaman	-2,22			

I. Grup

Çok Gelişmiş İller

II. Grup

III. Grup

IV. Grup

V. Grup

Az Gelişmiş İller

Makro bir perspektifte incelendiğinde, yapılan gruplamanın coğrafi bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını da ortaya çıkardığı dikkat çekmektedir. En gelişmiş illeri kapsayan I. Grup'taki 7 ilin 3'ü Marmara Bölgesi'nde yer alırken, aynı grupta yer alan diğer iller Ege, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadır. Sıralamanın tamamı dikkate alındığında Marmara Bölgesi en gelişmiş bölge konumundayken, onu Ege ve Akdeniz Bölgeleri takip etmektedir. Öte yandan, Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'ndeki iller nispeten düşük gelişmişlik düzeyleri ile dikkat çekmektedir.

İGE’ye Göre Coğrafi Bölgelerde Gelişmişlik Gruplarına Göre İl Sayıları

	I. Grup	II. Grup	III. Grup	IV. Grup	V. Grup
Marmara Bölgesi	3	4	5	-	-
Ege Bölgesi	2	3	3	-	-
Akdeniz Bölgesi	1	4	2	1	-
İç Anadolu Bölgesi	1	3	4	4	1
Karadeniz Bölgesi	-	2	4	9	2
G. Doğu Anadolu Bölgesi	-	1	1	4	3
Doğu Anadolu Bölgesi	-	-	3	1	10
Genel Toplam	7	17	22	19	16

En Fazla ← **Gelişmişlik Düzeyi** → En Az

Endeks sonuçları incelendiğinde, Türkiye’de iller arasındaki gelişmişlik farkları netleşmektedir. Gelişmişlik seviyesinin batı illerinden doğu illerine gidildikçe azalması, Türkiye’de bölgeler arasındaki gelişim farklılıklarını teyit eder niteliktedir. Ayrıca, gelişmişlik düzeylerinin coğrafi açıdan birbirine yakın illerde benzer bir görünüme işaret etmesi de dikkat çekmektedir. Nitekim,

- En gelişmiş illerin yer aldığı I. gruptaki illerin genel olarak çevresindeki diğer illerin de refah seviyelerini yükselttiği görülmektedir.
- II. grupta yer alan Gaziantep, Kayseri ve Trabzon gibi illerin çevrelerindeki diğer illere kıyasla daha yüksek bir refaha sahip olmasına rağmen, sözkonusu gelişmişlik düzeyinin komşu illere henüz tam anlamıyla yansımadağı görülmektedir.
- III. gruptaki iller İç Ege, Batı Karadeniz ve İç Anadolu’nun doğu kesimlerinde yer almaktadır.
- IV. gruptaki iller Orta ve Doğu Karadeniz ile Orta Anadolu’da yoğunlaşmıştır.
- En az gelişmiş illeri içeren V. gruptaki iller ise Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde bulunmaktadır.

C. 2010 ve 2012 Yılı İGE Sıralamalarının Karşılaştırılması

2012 yılına ait veriler kullanılarak oluşturulan illerin gelişmişlik endeksi aynı yöntem kullanılarak 2010 yılı için de hesaplanmış ve bu sayede illerdeki gelişmişlik seviyesindeki değişimin daha detaylı bir şekilde analiz edilmesi amaçlanmıştır. 2010 sıralaması ile karşılaştırıldığında, her iki dönem için de ilk 8 il değişmezken ilk 20’de yer alan illerden Trabzon, Gaziantep’in 2012’de hızlı bir gelişme kaydettiği; Eskişehir, Mersin ve Manisa’nın ise ilk 20’de kalmakla birlikte daha alt sıralara gerilediği göze çarpmaktadır. Ayrıca, 2010’da ilk 20 il arasında yer alan Hatay’ın 2012’de 2 sıra gerileyerek bu gruba giremediği, buna karşılık Samsun’un kaydettiği görece hızlı gelişme ile 2012’de ilk 20 il arasına girdiği dikkati çekmiştir. Bu dönemler için hazırlanan endekslerin arasındaki sıralama farkına göre Nevşehir, Kırıkkale ve Tokat en hızlı gelişen iller olurken, Uşak, Karaman ve Tunceli gelişmişlik düzeyi sıralamasında en hızlı gerileyen iller olmuştur. En hızlı gelişen iller incelendiğinde, Nevşehir’de öğretim üyesi sayısı, sinema seyircisi sayısı gibi sosyal göstergelerdeki artışın, Tokat’ta göç istatistiklerindeki düzelmeye, Kırıkkale’de de sosyal göstergelerdeki iyileşmenin söz konusu yükselişlerde etkili olduğu görülmektedir. 2012 yılı İGE sıralamasında 2010 yılına kıyasla en hızlı şekilde gerileyen iller incelendiğinde ise, Tunceli’de mobil telefon kullanımı ve hastane sayısı gibi sosyal göstergelerdeki gerilemenin, Uşak’ta sinema seyircisi sayısı ve yenilikçilik göstergelerindeki nispi azalışın ve Karaman’da ise yenilikçilik göstergeleri ile kamu yatırımlarındaki yavaşlamanın illerin hızlı gerilemesinde etkili olduğu görülmektedir.

İl	İGE.10	İGE.12	Değişim	İl	İGE.10	İGE.12	Değişim	İl	İGE.10	İGE.12	Değişim
Nevşehir	41	33	↑ 8	Konya	10	9	↓ 1	Tekirdağ	15	16	↓ -1
Kırıkkale	47	40	↑ 7	Denizli	13	12	↓ 1	Sakarya	16	17	↓ -1
Tokat	58	51	↑ 7	Erzurum	36	35	↓ 1	Balıkesir	17	18	↓ -1
K. Maraş	42	36	↑ 6	Sivas	46	45	↓ 1	Çanakkale	23	24	↓ -1
Kırşehir	55	49	↑ 6	Bartın	49	48	↓ 1	Eskişehir	9	11	↓ -2
Afyon	39	34	↑ 5	Niğde	61	60	↓ 1	Mersin	11	13	↓ -2
Çankırı	70	65	↑ 5	İstanbul	1	1	→ 0	Manisa	18	20	↓ -2
Trabzon	19	15	↓ 4	Ankara	2	2	→ 0	Hatay	20	22	↓ -2
Kütahya	33	29	↓ 4	İzmir	3	3	→ 0	Bolu	24	26	↓ -2
Ordu	57	53	↓ 4	Antalya	4	4	→ 0	Edirne	25	27	↓ -2
Kilis	68	64	↓ 4	Bursa	5	5	→ 0	Düzce	35	37	↓ -2
Samsun	22	19	↓ 3	Kocaeli	6	6	→ 0	Amasya	48	50	↓ -2
Isparta	26	23	↓ 3	Muğla	7	7	→ 0	Yozgat	67	69	↓ -2
Elazığ	31	28	↓ 3	Adana	8	8	→ 0	Hakkâri	79	81	↓ -2
Bilecik	45	42	↓ 3	Kayseri	14	14	→ 0	Kırklareli	28	31	↓ -3
Giresun	62	59	↓ 3	Aydın	21	21	→ 0	Şanlıurfa	44	47	↓ -3
Kars	74	71	↓ 3	Malatya	32	32	→ 0	Sinop	59	62	↓ -3
Muş	80	77	↓ 3	Van	66	66	→ 0	Adıyaman	65	68	↓ -3
Gaziantep	12	10	↓ 2	Siirt	75	75	→ 0	Rize	40	44	↓ -4
Yalova	27	25	↓ 2	İğdir	76	76	→ 0	Erzincan	51	55	↓ -4
Diyarbakır	43	41	↓ 2	Zonguldak	29	30	↓ -1	Osmaniye	52	57	↓ -5
Çorum	54	52	↓ 2	Karabük	37	38	↓ -1	Kastamonu	53	58	↓ -5
Aksaray	56	54	↓ 2	Batman	60	61	↓ -1	Artvin	50	56	↓ -6
Gümüşhane	69	67	↓ 2	Şırnak	72	73	↓ -1	Burdur	38	46	↓ -8
Mardin	64	63	↓ 1	Bingöl	73	74	↓ -1	Uşak	30	39	↓ -9
Bayburt	71	70	↓ 1	Bitlis	77	78	↓ -1	Karaman	34	43	↓ -9
Ardahan	81	80	↓ 1	Ağrı	78	79	↓ -1	Tunceli	63	72	↓ -9

2012 yılı için hazırlanan İGE’de, 2010 yılına göre gelişmişlik seviyesinin belirgin bir şekilde yükseldiği **Gaziantep’te** iktisadi faaliyetteki artış göze çarpmaktadır. 2010 yılında ilde faaliyet gösteren şirketlerden 52 tanesi İSO-1000 listesinde yer alırken, bu rakam 2012 yılında 71’e yükselmiştir. Son yıllarda dış ticaretin hız kazandığı Gaziantep’te 2012 itibarıyla ihracat 5,6 milyar USD, ithalat ise 5,1 milyar USD düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu açıdan il net ihracatçı konumundadır. Reel sektördeki aktivite Gaziantep’in bankacılık büyüklüklerine de yansırken, 2010-2012 döneminde ilin nakdi kredilerinin yıllık ortalama %33 artış kaydederek 16,3 milyar TL’ye ulaştığı, buna karşılık takipteki alacaklar oranının gerilediği görülmektedir.

Hızlı gelişme kaydeden bir diğer büyük il olan **Trabzon’da** sosyal gelişmişliğe işaret etmesi bakımından önem arz eden 15 yaş üstü nüfus oranı ile hastane ve doktor sayısındaki artış bu süreci desteklemiştir. 2010-2012 döneminde dış ticaret hacmi bakımından yatay bir seyir izlemesine karşılık Trabzon 0,9 milyar USD ile Şırnak’ın ardından en çok dış ticaret fazlası veren ikinci il konumundadır. Tasarruf mevduatı artış hızının yıllık ortalama %11 ile Türkiye ortalamasının altında kaldığı Trabzon’da, nakdi krediler ise %27 ile ortalamanın bir miktar üzerinde artmıştır. 2012 itibarıyla %5,5 oranında gerçekleşen takipteki alacaklar oranı ise %2,9 düzeyinde olan Türkiye ortalamasının oldukça üzerindedir.

İGE’de 2012’de 2010’a kıyasla 3 sıra yükselerek ilk 20 il arasında 19. sırada konumlanan **Samsun, son yıllarda** dengeli bir gelişim kaydetmiştir. 2012 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçlarına göre 1 milyon 252 bin kişinin yaşadığı Samsun Türkiye’nin en kalabalık 16. şehri konumundadır. 2012 itibarıyla ildeki şirketlerden 14 tanesi İSO-1000 listesinde yer almıştır. Bitkisel üretim bakımından Türkiye’nin 9. gelişmiş ili olan Samsun’un ihracatında tarım ürünleri ilk sırada bulunurken, 2012 itibarıyla ihracatı 423 milyon USD düzeyindedir. Bankacılık faaliyetleri açısından incelendiğinde ildeki faaliyet son yıllarda Türkiye ortalamasına yakın bir seyir izlemiş, 2012 itibarıyla ilin tasarruf mevduatı ve nakdi krediler bakiyesi sırasıyla 3,9 milyar TL ve 8,2 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir.

Kriz sonrası dönemde en hızlı gelişme kaydeden illerden olan **Hatay**, 2012 yılı İGE endeksinde 2010’a göre 2 basamak gerileyerek 22. sırada yer almıştır. Bu gelişmede, genel olarak Orta Doğu ülkeleri ile dış ticaret ilişkileri gelişmiş olan Hatay’ın çevre ülkelerde yaşanan sorunlara bağlı olarak ihracat performansındaki belirgin yavaşlama etkili olurken, ilin ihracatı 2012 yılında 2,1 milyar USD düzeyinde gerçekleşmiştir. Nitekim, 2010 yılında Hatay’da faaliyet gösteren şirketlerden 18 tanesi TİM-1000 listesinde yer alırken bu rakam 2012’de 13’e gerilemiştir. Suriye’ye sınırı olması nedeniyle ülkedeki iç karışıklardan olumsuz etkilendiği görülen Hatay’dan göç oranının hızlandığı göze çarparken, turizm sektörünün de olumsuz yönde etkilendiği dikkat çekmektedir. Bankacılık faaliyetlerinin benzer gelişmişlikteki diğer illere kıyasla ivme kaybettiği ilde 2012 yılı itibarıyla 122 banka şubesi bulunurken, gözlem dönemi olan 2010-2012’de yıllık ortalama kredi artışı %17 seviyesinde kalmıştır.

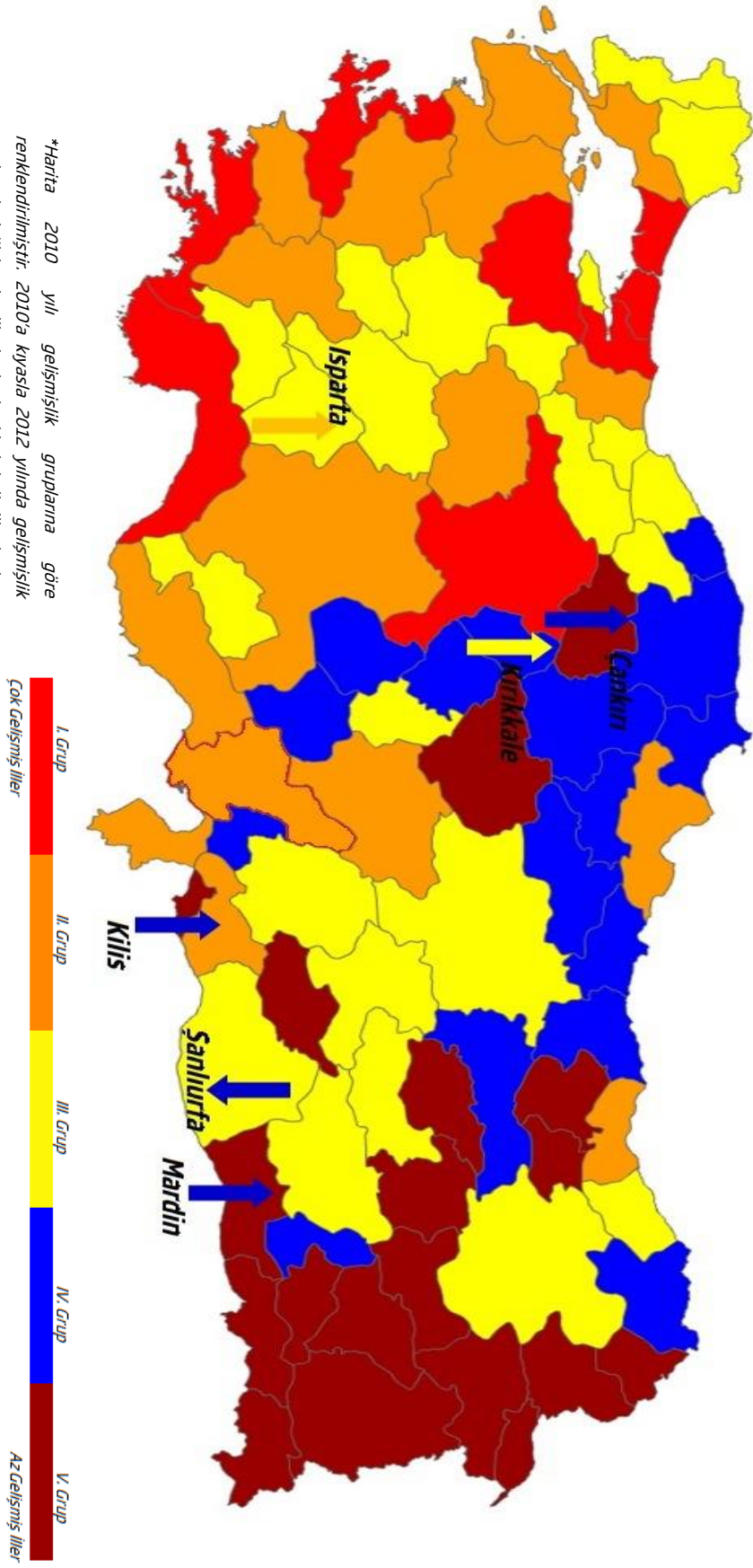
2000’li yılların hızlı gelişen illerinden bir diğeri olan **Mersin’de** son yıllarda iktisadi faaliyetin ivme kaybettiği göze çarpmaktadır. Dış ticaret odaklı illerden biri olan Mersin’in ihracat hacminin 2010-2012 döneminde yıllık ortalama %5,3 ile Türkiye ortalamasının oldukça altında arttığı ve 1,3 milyar USD’ye ulaştığı görülürken, bu gelişmede daha çok Euro Alanı ülkelerinin zayıf talebinin etkili olduğu anlaşılmaktadır. Antalya’nın ardından tarım sektörünün en çok geliştiği ikinci il olan Mersin’de sektördeki aktivite artışı gelişmişlik seviyesini olumlu yönde etkilemiş ve 2012 itibarıyla ilde Türkiye’deki toplam bitkisel üretimin %4,9’luk kısmı gerçekleştirilmiştir. Dış ticaret performansındaki zayıflama Mersin’de gayri nakdi kredilerin baskı altında kalmasına neden olurken, ilin tasarruf mevduatı da 2010-2012 döneminde tedrici bir artış kaydederek 6,6 milyar TL’ye ulaşmıştır. Aynı dönemde, takipteki alacaklar oranı ise %4,0 ile Türkiye ortalamasının üzerindedir.

Manisa, 2012 yılı İGE sıralamasında 2010 yılına kıyasla 2 basamak gerileyerek 20. sırada yer almıştır. 2012 yılında yaklaşık 1 milyon 400 bin kişinin yaşadığı Manisa, İzmir’in hinterlandında yer almakta ve ilin avantajlı konumu sanayi sektörünün gelişmesinde etkili olmaktadır. Son yıllarda genel olarak güçlü ihracat performansı sergileyen ilde, ihracat hacmi artışı 2012 yılında önceki yılların aksine Türkiye ortalamasının gerisinde kalmış ve bu durum ilin İGE sıralamasında gerilemesinde etkili olmuştur. Ayrıca, konut sahipliği ve yenilikçilik endeksinde Manisa’nın nispeten zayıf görünüm sergilediği dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, yüksek lisans öğrencisi sayısı 2010-2012 yılları arasında Manisa’da diğer illere kıyasla daha yavaş artmıştır. Bu gelişmede, diğer illerde üniversite sayısının hızlı bir şekilde artmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

2010 yılı verileri ile hazırlanan endekste ilk 10’da yer alan **Eskişehir’in** 2012 yılı sıralamasında iki sıra gerileyerek 11.’liğe gerilediği görülmektedir. Sosyal gelişmişliğin ön planda olduğu Eskişehir’de bazı sosyal gelişim kriterleri ilin genel performansına olumlu katkıda bulunmaya devam etmiş; bu kapsamda, kişi başına düşen doktor ve hastane sayısı ile ADSL abone sayısında diğer illere kıyasla daha hızlı artışlar gözlenmiştir. Anadolu ve Osmangazi gibi Türkiye’nin önde gelen iki üniversitesini barındıran Eskişehir’in bir öğrenci kenti hüviyetinde olması nedeniyle ilde ADSL abone sayısının hızlı arttığı düşünülmektedir. Öte yandan, sinema seyircisi sayısında diğer illere kıyasla daha erken gelişme kaydeden Eskişehir’de söz konusu göstergelerdeki artış hızı Türkiye ortalamasının gerisinde kalmaya başlamış ve ilin genel performans sıralamasında göreceli olarak gerilemesinde etkili olmuştur. Benzer şekilde, diğer illerde yüksek lisans öğrencisi sayısı ve öğretim üyesi sayısının Eskişehir’e oranla daha hızlı artması, ilin gelişmişlik sıralamasında olumsuz etkilenmesine neden olmuştur.

Gelişmişlik grupları itibarıyla incelendiğinde de 7 ilde grup değişikliği gerçekleştiği görülmektedir. 2010-2012 döneminde gelişmişlik düzeyindeki artışla Isparta üçüncü gruptan ikinci gruba, Kırıkkale dördüncü gruptan üçüncü gruba, Kilis, Mardin ve Çankırı ise beşinci gruptan dördüncü gruba çıkmıştır. Öte yandan, Şanlıurfa üçüncü gruptan dördüncü gruba gerilemiştir.

Gelişmişlik Gruplarında Değişim Olan İller*

Finansal Gelişmişliğin İllerin Performansı Üzerindeki Etkileri

İGE, illerin genel gelişmişlik düzeyi ile ilgili karşılaştırma yapılmasına imkân vermekle birlikte, endeks içerisindeki ağırlıkları dikkate alındığında finansal gelişmişlik kriterlerinin genel gelişim seviyesinde önemli bir belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Bu kapsamda finansal gelişmişliğin etkisini ayırt edebilmek amacıyla iller bazında finansal gelişmişlik endeksi (FİGE) hesaplanmıştır. İzleyen başlıklarda söz konusu endeksin sonuçları değerlendirilmiş ve illerin finansal gelişim potansiyelinin belirlenebilmesi amacıyla finansal veriler hariç tutularak hesaplanan illerin gelişmişlik endeksi FİGE ile karşılaştırılmıştır.

A. Finansal Gelişmişlik Endeksi

Türkiye’de illerin gelişmişliğini gösteren endeksin oluşturulması kapsamında kullanılan veri setinde 2012 yılına ilişkin bankacılık sektörü büyüklüklerinden (tasarruf mevduatı, nakdi krediler, gayrinakdi krediler, takipteki alacaklar oranı, şube sayısı, ATM sayısı, interaktif müşteri sayısı, üye işyeri sayısı, POS sayısı) faydalanılarak FİGE hesaplanmıştır. İlgili verilerin İGE’deki açıklayıcı gücünün yüksek olması nedeniyle FİGE endeksinin de İGE sonuçlarına benzer bir görünüme işaret ettiği göze çarparken, söz konusu endekste ilk 5 sırada İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve Bursa yer almıştır. Ardahan, Bayburt ve Tunceli ise finansal gelişmişlik bakımından son sıralarda bulunmaktadır.

İllerin Finansal Gelişmişlik Endeksi Sıralaması (2012)														
İl	FİGE	İl	FİGE	İl	FİGE	İl	FİGE	İl	FİGE					
1	İstanbul	23,17	18	Denizli	0,00	35	Çorum	-0,56	52	Yalova	-0,69	69	Ağrı	-0,81
2	Ankara	7,01	19	Tekirdağ	-0,15	36	Edirne	-0,56	53	Burdur	-0,70	70	Çankırı	-0,81
3	İzmir	4,06	20	Eskişehir	-0,18	37	Isparta	-0,57	54	Aksaray	-0,71	71	Iğdır	-0,82
4	Antalya	1,91	21	Sakarya	-0,19	38	Kırklareli	-0,60	55	Batman	-0,71	72	Muş	-0,83
5	Bursa	1,60	22	Trabzon	-0,25	39	Elazığ	-0,61	56	Adıyaman	-0,71	73	Bitlis	-0,84
6	Kocaeli	0,82	23	Diyarbakır	-0,33	40	Düzce	-0,62	57	Karabük	-0,72	74	Gümüşhane	-0,84
7	Adana	0,74	24	Zonguldak	-0,36	41	Giresun	-0,62	58	Kırıkkale	-0,72	75	Siirt	-0,85
8	Mersin	0,53	25	Kahramanmaraş	-0,44	42	Rize	-0,65	59	Niğde	-0,75	76	Hakkari	-0,86
9	Konya	0,51	26	Çanakkale	-0,47	43	Van	-0,66	60	Bartın	-0,76	77	Kilis	-0,86
10	Muğla	0,36	27	Şanlıurfa	-0,48	44	Uşak	-0,66	61	Bilecik	-0,76	78	Bingöl	-0,87
11	Gaziantep	0,17	28	Afyonkarahisar	-0,49	45	Yozgat	-0,66	62	Artvin	-0,77	79	Ardahan	-0,88
12	Balıkesir	0,09	29	Ordu	-0,50	46	Kastamonu	-0,66	63	Karaman	-0,78	80	Bayburt	-0,88
13	Kayseri	0,08	30	Kütahya	-0,52	47	Bolu	-0,67	64	Erzincan	-0,78	81	Tunceli	-0,88
14	Aydın	0,03	31	Malatya	-0,53	48	Osmaniye	-0,68	65	Kars	-0,79			
15	Hatay	0,02	32	Erzurum	-0,53	49	Mardin	-0,68	66	Şırnak	-0,80			
16	Manisa	0,02	33	Sivas	-0,54	50	Amasya	-0,69	67	Sinop	-0,80			
17	Samsun	0,01	34	Tokat	-0,56	51	Nevşehir	-0,69	68	Kırşehir	-0,80			

Finansal gelişmişlik açısından ilk 3 ilin (İstanbul, Ankara ve İzmir) kendi aralarında da gelişmişlik farkı bulunmakla birlikte, genel olarak geri kalan 78 ilden belirgin şekilde farklılaştığı dikkat çekmektedir. Nitekim bankacılık sektörünün güncel verileri ile hazırlanan aşağıdaki tablo da bu ayrışmayı yansıtmaktadır.

İllere Göre Bankacılık Verileri - Aralık 2013

İl	Mevduat (milyon TL)		Nakdi Krediler (milyon TL)		Şube Sayısı		ATM Sayısı*	
	Tutar	Pay (%)	Tutar	Pay (%)	Adet	Pay (%)	Adet	Pay (%)
İstanbul	411.623	46,2	415.408	40,1	3.492	29,3	9.008	27,1
Ankara	151.492	17,0	125.231	12,1	1.159	9,7	3.042	9,2
İzmir	48.641	5,5	58.291	5,6	826	6,9	2.452	7,4
3 İlin Toplamı	611.755	68,7	598.931	57,8	5.477	46,0	14.502	43,7
Diğer İller	279.213	31,3	437.548	42,2	6.424	54,0	18.684	56,3
Genel Toplam	890.968	100,0	1.036.479	100,0	11.901	100,0	33.186	100,0

(*) 2012 yılı verileridir.

Kaynak: BDDK Fintürk, TBB

B. İllerin Finansal Gelişim Potansiyeli

İllerin finansal gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinin ardından önümüzdeki dönemde bankacılık sektöründeki gelişme potansiyelinin tespit edilmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede, finansal sektör verilerini de kapsayan İGE'nin illerin finansal potansiyelinin belirlenmesi için yapılacak değerlendirmelerde “yanlı” sonuçlar doğurabileceği düşüncesiyle, finansal sektör değişkenlerinin göz ardı edildiği yeni bir endeks (İGE-F) oluşturulmuştur. Böylece İGE-F, finansal sektöre ilişkin veriler dışında kalan diğer tüm ekonomik ve sosyal verileri (40 kriter) kapsamıştır.

İGE'de en gelişmiş iller kategorisinde değerlendirilen İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Bursa, Kocaeli ve Muğla finansal veriler hariç tutularak hesaplanan İGE-F endeksinde de ilk sıralarda yer alırken, bu illeri İGE'de nispeten daha geri sırada olan Eskişehir takip etmiştir. Orta sıralara doğru gidildikçe endeks değerleri arasındaki farkın daraldığı göze çarparken, İGE-F endeksinde son sıralarda Bitlis, Ağrı ve Hakkâri bulunmaktadır.

Finansal Veriler Hariç Tutularak Oluşturulan Gelişmişlik Endeksi Sıralaması (2012)

İl	İGE-F	İl	İGE-F	İl	İGE-F	İl	İGE-F	İl	İGE-F
1 İstanbul	27,52	18 Sakarya	0,87	35 Bilecik	-0,59	52 Çorum	-1,43	69 Van	-2,48
2 Ankara	10,65	19 Çanakkale	0,85	36 Kırıkkale	-0,62	53 Artvin	-1,44	70 Adıyaman	-2,49
3 İzmir	8,20	20 Balıkesir	0,72	37 Uşak	-0,62	54 Kastamonu	-1,46	71 Tunceli	-2,50
4 Antalya	7,58	21 Bolu	0,69	38 Erzurum	-0,68	55 Aksaray	-1,46	72 Kars	-2,58
5 Bursa	4,05	22 Yalova	0,62	39 Afyonkarahisar	-0,70	56 Şanlıurfa	-1,52	73 Bingöl	-2,89
6 Kocaeli	3,63	23 Samsun	0,62	40 Karaman	-0,70	57 Ordu	-1,60	74 Şırnak	-2,97
7 Muğla	3,34	24 Manisa	0,57	41 Düzce	-0,75	58 Niğde	-1,61	75 Siirt	-3,01
8 Eskişehir	2,66	25 Aydın	0,56	42 Burdur	-0,81	59 Osmaniye	-1,63	76 Iğdır	-3,31
9 Konya	2,40	26 Edirne	0,41	43 Rize	-0,86	60 Sinop	-1,65	77 Ardahan	-3,33
10 Adana	2,07	27 Hatay	0,39	44 Sivas	-0,94	61 Giresun	-1,71	78 Muş	-3,42
11 Gaziantep	2,02	28 Elazığ	-0,10	45 Kahramanmaraş	-1,00	62 Çankırı	-1,78	79 Bitlis	-3,44
12 Denizli	1,76	29 Kütahya	-0,16	46 Kırşehir	-1,14	63 Batman	-1,96	80 Ağrı	-3,50
13 Kayseri	1,50	30 Kırklareli	-0,19	47 Bartın	-1,18	64 Kilis	-1,99	81 Hakkâri	-3,67
14 Trabzon	1,28	31 Zonguldak	-0,38	48 Amasya	-1,30	65 Gümüşhane	-2,13		
15 Mersin	1,18	32 Nevşehir	-0,50	49 Erzincan	-1,33	66 Mardin	-2,14		
16 Tekirdağ	1,11	33 Karabük	-0,52	50 Diyarbakır	-1,37	67 Bayburt	-2,34		
17 Isparta	1,07	34 Malatya	-0,58	51 Tokat	-1,39	68 Yozgat	-2,46		

İllerin FİGE ve İGE-F sıralamaları karşılaştırıldığında, İGE-F’de üst sıralarda yer almasına rağmen finansal gelişmişlik açısından daha alt sıralarda yer alan illerin sosyo-ekonomik açıdan finansal sektör için özellikle orta ve uzun vadede gelişme potansiyeli barındırdığı düşünülmektedir. Bu çerçevede, iki sıralama arasındaki fark İGE-F lehine 10’nun üzerinde olan iller finansal açıdan gelişme potansiyeline sahip iller olarak değerlendirilmiştir. Bu varsayım altında Eskişehir, Isparta, Bolu, Elazığ ve Nevşehir gibi illerde bankacılık faaliyetlerinin önümüzdeki yıllarda genel ortalamanın üzerinde ivme kazanabileceği düşünülmektedir.

İl	Sıralama		İl	Sıralama		İl	Sıralama		İl	Sıralama	
	FİGE	İGE-F		FİGE	İGE-F		FİGE	İGE-F		FİGE	İGE-F
İstanbul	1	1	Yalova	52	22	Rize	42	43	Kilis	77	64
Ankara	2	2	Samsun	17	23	Sivas	33	44	Gümüşhane	74	65
İzmir	3	3	Manisa	16	24	K. Maraş	25	45	Mardin	49	66
Antalya	4	4	Aydın	14	25	Kırşehir	68	46	Bayburt	80	67
Bursa	5	5	Edirne	36	26	Bartın	60	47	Yozgat	45	68
Kocaeli	6	6	Hatay	15	27	Amasya	50	48	Van	43	69
Muğla	10	7	Elazığ	39	28	Erzincan	64	49	Adıyaman	56	70
Eskişehir	20	8	Kütahya	30	29	Diyarbakır	23	50	Tunceli	81	71
Konya	9	9	Kırklareli	38	30	Tokat	34	51	Kars	65	72
Adana	7	10	Zonguldak	24	31	Çorum	35	52	Bingöl	78	73
Gaziantep	11	11	Nevşehir	51	32	Artvin	62	53	Şırnak	66	74
Denizli	18	12	Karabük	57	33	Kastamonu	46	54	Siirt	75	75
Kayseri	13	13	Malatya	31	34	Aksaray	54	55	İğdir	71	76
Trabzon	22	14	Bilecik	61	35	Şanlıurfa	27	56	Ardahan	79	77
Mersin	8	15	Kırıkkale	58	36	Ordu	29	57	Muş	72	78
Tekirdağ	19	16	Uşak	44	37	Niğde	59	58	Bitlis	73	79
Isparta	37	17	Erzurum	32	38	Osmaniye	48	59	Ağrı	69	80
Sakarya	21	18	Afyon	28	39	Sinop	67	60	Hakkâri	76	81
Çanakkale	26	19	Karaman	63	40	Giresun	41	61			
Balıkesir	12	20	Düzce	40	41	Çankırı	70	62			
Bolu	47	21	Burdur	53	42	Batman	55	63			

GENEL DEĞERLENDİRME

Küresel krize rağmen güçlü bir büyüme performansı sergileyen Türkiye ekonomisindeki olumlu gelişmelerin illerdeki refah seviyesini de benzer bir yönde etkilediği görülmektedir. Öte yandan, bu dönemde bazı illerin gelişmişlik düzeyindeki artış diğer illere kıyasla daha hızlı bir şekilde gerçekleşirken, endeks sonuçları Türkiye’nin batısı ve doğusu arasındaki gelişmişlik farkının batı illeri lehine açılmaya devam ettiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, sosyo-ekonomik gelişmişliğe göre iller gruplandırıldığında üst grupta yer alan illerin merkezinde genellikle bir “lider il” bulunduğu ve bu ilin çevresindeki illerin gelişimine de katkı sağladığı görülmektedir. Bu çerçevede, özellikle gelişmişlik açısından daha düşük performansa sahip olan bölgelerde lider bir il seçilerek gelişimin sağlanmasının, bölge genelinde ekonomik gelişimin yaygınlaşmasına ve homojen hale gelmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Gelişmişlik düzeyleri ve konumları dikkate alındığında; Karadeniz Bölgesi’nde Samsun ve Trabzon’un, İç Anadolu Bölgesi’nde Kayseri’nin, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise Erzurum, Gaziantep ve Diyarbakır’ın lider il konumuna gelerek çevresinde yer alan illerin gelişimine katkı sağlayabilecekleri düşünülmektedir.

Bölümümüzce gerçekleştirilen “İllerin Gelişmişlik Endeksi” çalışmasının 2012 yılı sonuçlarına göre; 1. grupta yer alan İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya, Bursa, Kocaeli ve Muğla’nın en yüksek sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine sahip iller olduğu ancak bu iller arasında da gelişmişlik marjlarının açık olduğu görülmektedir. Geri kalan 74 ilin 17’sinin 2. grup, 22’sinin 3. grup, 19’unun 4. grup ve 16’sinin de son grupta yer aldığı; 1. grup hariç diğer grupta iller arası gelişmişlik marjlarının daraldığı dikkat çekmektedir. Bölgesel olarak incelendiğinde ise, Marmara Bölgesi en gelişmiş bölge konumundayken, bu bölgeyi Ege ve Akdeniz bölgelerinin takip ettiği, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki illerin ise nispeten düşük gelişmişlik düzeyinde kaldığı belirlenmiştir.

2010 sonuçları ile karşılaştırıldığında ise, 2012’de gelişmişliği nispeten yüksek illerden Trabzon, Samsun ve Gaziantep’in daha üst sıralara ilerlediği, buna karşılık Eskişehir, Mersin ve Manisa’nın bir miktar gerilediği görülmektedir. İller arasındaki marjın daraldığı orta gelişmişlikteki illerden Nevşehir, Tokat ve Kırıkkale 2012 yılı değerlendirmesinde hızlı bir yükseliş kaydederken Uşak, Karaman ve Tunceli ise daha alt sıralarda yer almıştır.

Finansal ve ekonomik gelişmişlik bakımından karşılaştırıldığında ise illerin sıralamasının her iki endekste de genel olarak paralellik arz ettiği, İstanbul, Ankara ve İzmir’in öncü iller olduğu görülmektedir. Eskişehir, Isparta, Bolu, Elazığ ve Nevşehir gibi illerde ise ekonomik gelişmişliğinin finansal gelişmişliğe tam olarak yansımamış olduğu; dolayısıyla söz konusu illerin finansal gelişim açısından potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir.

YASAL UYARI

Bu rapor Bankamız uzmanları tarafından güvenilir olduğuna inanılan kamuya açık kaynaklardan elde edilen bilgiler kullanılmak suretiyle, sadece bilgilendirme amacıyla hazırlanmıştır ve hiçbir şekilde finansal enstrümanların alım veya satımı konusunda tavsiye veya finansal danışmanlık hizmeti sağlanması olarak yorumlanmamalıdır. Bu raporda yer verilen görüş ve değerlendirmeler, hiçbir şekilde Türkiye İş Bankası A.Ş.’nin kurumsal yaklaşımını yansıtmamakta olup, raporu kaleme alan uzmanların kişisel görüş ve değerlendirmeleridir. Türkiye İş Bankası A.Ş. bu raporda yer alan bilgi, görüş ve değerlendirmelerin doğru, değişmez ve eksiksiz olması konusunda herhangi bir şekilde garanti vermemektedir. Türkiye İş Bankası A.Ş. bu raporda yer alan bilgilerde herhangi bir bildirimde bulunmaksızın değişiklik yapma hakkına sahiptir. Bu rapor ve içindeki bilgilerin kullanılması nedeniyle doğrudan veya dolaylı olarak oluşacak zararlardan Türkiye İş Bankası A.Ş. hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir.

İşbu rapor üzerinde Bankamızın telif hakkı olup, Bankamızın yazılı izni alınmaksızın herhangi bir kişi tarafından, herhangi bir amaçla, kısmen veya tamamen çoğaltılamaz, dağıtılamaz veya yayımlanamaz. Tüm haklarımız saklıdır.
